

Ocene in poročila

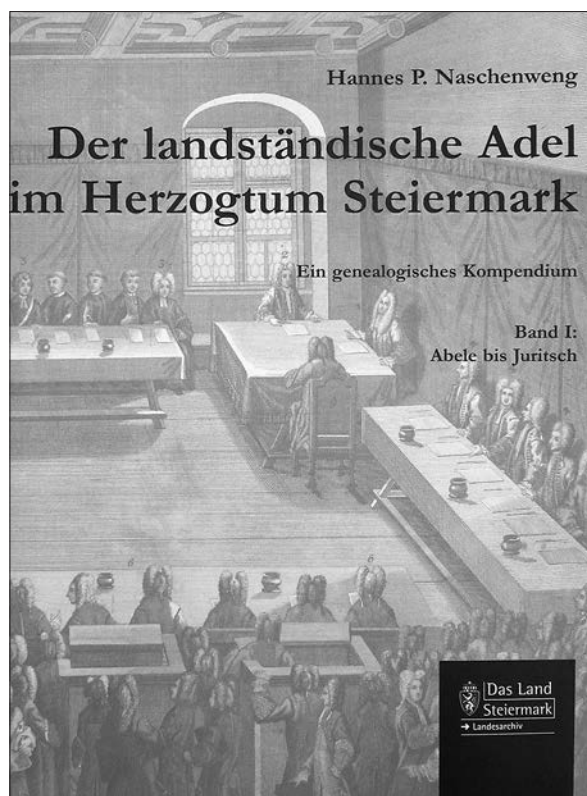

Hannes P. Naschenweng: Der landständische Adel im Herzogtum Steiermark. Ein genealogisches Kompendium. Band I: Abele bis Juritsch; Band II: Lachawitz bis Zwickl, Veröffentlichungen des Steiermärkischen Landesarchivs 43/1 in 43/2 (ur. Gernot Peter Obersteiner), Steiermärkisches Landesarchiv, Graz 2020, 1052 strani.

Kdor se ukvarja z novoveško zgodovino Štajerske, najbrž pozna avstrijskega oziroma graškega zgodovinarja Hannesa P. Naschenwenga (roj. 1947). Če se ni seznanil s kakšnim od njegovih člankov v znanstvenih revijah naših severnih sosedov, na primer v *Blätter für Heimatkunde*, v *Zeitschrift des Historischen Vereines für Steiermark* ali v *Mitteilungen des Steiermärkischen Landesarchivs*, kjer je objavljala zlasti o zgodovini nekdanjega benediktinskega nunskega samostana – današnji župnijski cerkvi – v Gössu in o znameniti štajerski plemiški družini Eggenberg, pa verjetno pozna njegovo monografijo o štajerskih deželnih glavarjih v obdobju med letoma 1236 in 2002 (*Die Landeshauptleute der Steiermark (1236–2002)*, Graz 2002). Naschenwengova najnovejša monografija v dveh knjigah o deželanskem plemstvu vojvodine Štajerske predstavlja krono njegovega znanstvenega dela.

Monografija je izšla leta 2020 v zgolj 50 izvodih, pri čemer je komplet stal (za avstrijske razmere) simboličnih 50 evrov. Število 50 se ne pojavlja naključno, saj predstavlja avtorjevega raziskovalnega »abrahama«. Vodilo pri izdaji monografije je bilo, da je deželansko plemstvo obdelano tudi za (avstrijsko) Štajersko. Če je bilo to v drugih avstrijskih deželah že tematizirano (na primer v grbovni knjigah (*Wappenbücher*) t. i. Siebmacherja), pa Siebmacherjeva knjiga za Štajersko (IV/7), ki jo je leta 1917 uredil Johann Baptist Witting, obsega le plemiške družine med črko »A« in priimkom »Caracciolo«. Pri tem so v knjigi obravnavane nekatere družine, ki sploh niso dosegle deželanstva.

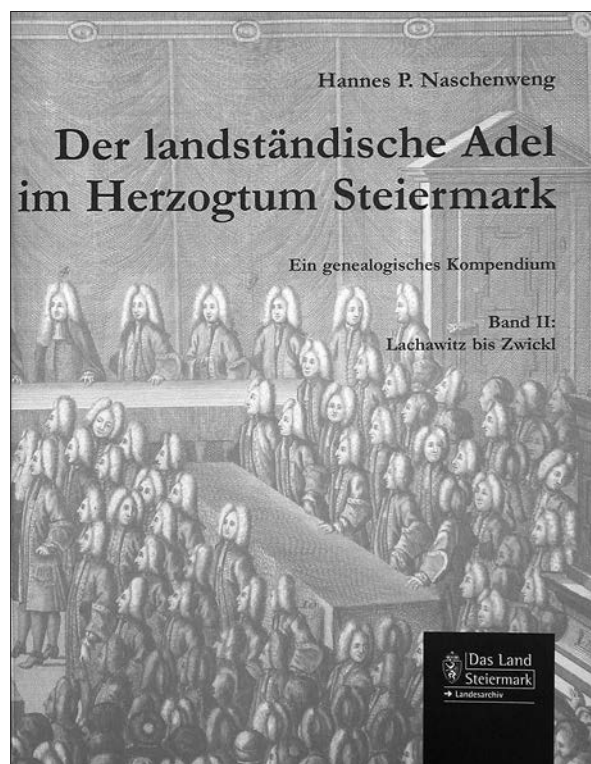
Predstavitev monografije, natisnjene v začetku leta 2020, je bila zaradi širjenja epidemije virusa covid-19 z marca prestavljena na 30. september, ko se je z njo v graškem Deželnem arhivu (Steiermärkisches Landesarchiv) zaključil program Štajerskega arhivskega dne v letu 2020 (Steirisches Archivtag 2020:

»Archiv und Kloster«). Monografijo je namesto avtorja predstavil direktor Deželnega arhiva in urednik monografije, dr. Gernot Peter Obersteiner. V duhu odprte znanosti (open access) je širši javnosti v celoti dosegljiva na spletni strani Deželnega arhiva.¹ Pri tiskani verziji so za razliko od e-publikacije dodane barvne upodobitve grbov nekaterih plemiških družin. Po drugi strani pa bo e-publikacija sproti aktualizirana in jo bo mogoče v dopolnjeni obliki še naprej brezplačno sneti z navedene spletne povezave. Trenutno si je mogoče prenesti pdf datoteko prvotne izdaje iz leta 2020, ki sicer obsega avtorjeve raziskave do julija 2019.

Naschenwengov najnovejši genealoški priročnik štajerskega deželanskega plemstva prinaša obravnavo na desetine družin. Pri posamezni nas avtor uvodoma navadno seznaniti z njenim izvorom, sledi seznam plemiških diplom in opis plemiškega grba. Osrednji

¹ <https://www.landesarchiv.steiermark.at/cms/beitrag/1279-9919/77967720/>

prostor zavzemajo genealoške preglednice, kjer so bolj razvejane družine obravnavane po svojih linijah in vejah. Pred obravnavo nove je v drobnem tisku naveden seznam uporabljenih virov in literature.

Nekaterih družin, ki so že bile podrobneje obravnavane v drugih (Siebmacherjevih) publikacijah, na primer Attemsov, Stubenbergov, Trauttmansdorffov in Welzerjev, avtor ni obdelal celostno, ampak v strnjeni obliki. Pri nekaterih drugih, denimo pri Schärffenbergih in Wagenspergih, je dodal le dopolnitve in opozoril na določene napačne genealoške podatke. Opozoriti velja na zanimivo avtorjevo odločitev, da družine obravnava po zgledu starih plemiških preglednic, kot na primer pri Wißgrillovem *Schauplatzu* izpred več kot dveh stoletij. Družine z začetnico P tako najdemo pri črki B, z začetnico K pri črki C, z začetnico T pri črki D in z začetnico V pri črki F. Družine z začetnico Y najdemo pri črkah I in J.

Plemič se je lahko za podelitev deželanstva (nem. Landstand) potegoval samo v primeru, ko je v deželi dosegel določene zahteve. Deželanstvo je navadno pomenilo, da je v deželi imel določeno posest (vsaj v zakupu), kar pa ni bil pogoj. Štajerski deželni zbor je leta 1639 odločil, da bodo s seznama oziroma iz knjige deželanov izbrisani vsi, ki v deželi ne razpolagajo s posestjo v obsegu 50 imenjskih funtov ali pri deželi nimajo naloženih vsaj 10.000 goldinarjev. Z deželanstvom je bilo zvezano članstvo v deželnih stanovih in posebne pravice njenih članov. Ni odveč poudariti, da je bila dosega deželanstva cilj praktično vseh v določeni deželi delujočih plemiških družin. V deželi Štajerski je to bilo zaželeno oziroma od druge polo-

vice 15. stoletja naprej celo nujno, saj je veliko njenih starih (tj. srednjeveških) družin postopoma izumrlo. Sprejem med deželane se je izpeljal na zasedanju deželnih zborov. Tedaj je bila ustreznemu kandidatu izdana deželanska diploma, ki jo je podpisal štajerski deželni maršal, prejemnik deželanstva pa je podpisal potrdilo (reverz), da se bo v vseh zadevah obnašal kot deželan. Za izdajo diplome je bilo potrebno odšteti precej visoko takso, zato je pri nekaterih trajalo dalj časa, da so jo dvignili. Za leto 1669 so znani primeri, ko je bilo nekaj deželanov ob zagroženem izbrisu deželanske pravice pozvanih na plačilo takse, baronom Mandorff pa je bilo leta 1679 dodeljeno deželanstvo desetletje pozneje dejansko odvezeto. Zmeraj pa se je dogajalo, da so bili kakšni posebej ugledni kandidati v deželanski odbor sprejeti častno in jim takse ni bilo treba plačati. To je zlasti veljalo za osebe, ki so zastopale deželne zadeve na dunajskem dvoru ali tamkajšnjih vladnih institucijah, še posebej, če so na takšen ali drugačen način prispevale k temu, da so bile deželi dodeljene večje vsote denarja (pomoči).²

Monografiji so v obsežni prilogi dodane nekatere plemiške družine, ki niso dosegle štajerskega deželanstva. Med temi zagotovo izstopa domnevno iz koroške (ali tirolske) izvirajoča družina Mandorff, ki je pred sredino 17. stoletja dosegla baronat. Koroško deželanstvo je pridobila že leta 1446, kranjsko pa leta 1625. Po oddani vlogi je bilo Sigmundu Frideriku, Volfu Andreju in Janezu Gabrijelu baronom Mandorff 28. februarja 1679 priznано tudi štajersko deželanstvo, ki pa (jim) je bilo, kot že omenjeno, ob neplačilu takse po odločitvi deželnega zbora desetletje pozneje izbrisano (*expirirt*).³ V prilogi najdemo tudi razne srednjeveške in zgodnjenovoveške sezname štajerskega plemstva, seznam plemiških družin, ki so upravljale dedne častne urade, seznam štajerskih deželanov z letnicami (prve) dokumentirane omembe njihovega statusa in drugo.

Množica strnjenih genealoških podatkov, brez posebnih pripisov, zagotovo vsebuje nekatere napačne (prepise, zatipke), kar pa bo verjetno v aktualiziranih e-izdajah popravljeno. Sam sem doslej podrobneje analiziral le vpise za Herbersteine, pri čemer ugotavljam, da je Naschenweng zelo zanesljiv. Njegove desetletja dolge raziskave resnično pridejo do izraza, tako da lahko izdajo monografije samo pozdravljam! Avtorju lahko očitamo slabše poznavanje ali pa vsaj neuporabo slovenske literature na temo (štajerskega, tudi koroškega in seveda kranjskega) plemstva, kar sicer na splošno velja za večino avstrijskih kolegov.

Genealoški priročnik (štajerskega) plemstva se bo v prihodnje gotovo uveljavil kot temeljno delo za zgodovinarje, umetnostne zgodovinarje in druge raziskovalce. Koristen bo tudi za študente, ljubiteljske raziskovalce in druge, ki jih bodo zanimali genealoški

² Naschenweng, *Der landständische Adel I*, str. 8.

³ Naschenweng, *Der landständische Adel II*, str. 1018.

podatki v monografiji zajetih družin. Monografija je toliko bolj uporabna, saj je dosegljiva le z nekaj kliki. Avtorjev namen pri njeni izdaji je tako v celoti dosežen.

Matjaž Grabornik

Mojca Horvat: Gospostvo Negova, kot ga slikajo arhivski viri. Maribor: Pokrajinski arhiv Maribor, 2021, 204 strani.

Kot pravi zgodovinarjem dobro znan latinski rek, *littera scripta manet*. Toda zgolj zapisati – in ohraniti v varnem zavetju arhivske škatle – še ne pomeni nujno tudi zares odrešiti pozabe. Bržkone vsaka arhivska ustanova hrani množico gradiva, ki že dolgo ali pravzaprav sploh nikoli ni pritegnilo prave radovednosti raziskovalcev. Brez živega bralca, ki bi se bil pripravljen poglobiti v vsebino zapisanega, pa tudi skrbno arhivirani dokumenti ostanejo kvečjemu mrtva črka na papirju ali pergamentu.

Marsikdaj pravi razlog za to ni pomanjkanje zanimanja, temveč prej preplitvo poznavanje arhivskih fondov. Orientacija po njihovih globinah ni vedno preprosta, zlasti ne za ljubiteljske raziskovalce, manj večše zgodovinopisnih znanj in metodoloških osnov. Precej preglednejša postane, kadar se lahko opremo na primerno pripravljene popise in vodnike. Od leta 2021 je uporabnikom Pokrajinskega arhiva Maribor dostopna še ena takšna publikacija, posvečena gradivu gospostva Negova.

Ta ozemeljska enota na obrobju Slovenskih goric je nekdaj sodila med pomembnejša gospostva v razgibanem okolju nedaleč od ogrske meje, kjer so se križale živahne prometne poti. Njen sedež, grad Negova, je veljal za eno ključnih strateških točk, na katerih je temeljila mreža lokalne obrambe. Zato ne preseneča, da se je v zgodnjem novem veku lahko pohvalil z dobro založeno orožarno, zaradi svoje upravne funkcije pa tudi z obsežnim arhivom. Njegovo gradivo iz obdobja srednjega veka je že pred letom 1905 prevzel Štajerski deželni arhiv v Gradcu. Mlajše, datirano od 16. stoletja dalje, je bilo po drugi svetovni vojni preneseno v Pokrajinski muzej Maribor, ki je tedaj opravljal tudi arhivske naloge.

Današnji fond negovskega gospostva v Pokrajinskem arhivu Maribor obsega skupno 45 tekočih metrov gradiva iz obdobja med letoma 1533–1941. Prvič so ga uredili že v zgodnjih povojnih letih, zaporedni rodovi arhivistov pa so njegovo vsebino popisovali še dolga desetletja, vse do aktualnega popisa, danes dostopnega tudi v elektronski obliki, ki ga je ob pomoči še nekaterih sodelavcev sestavila Mojca Horvat. Zaradi raznovrstne vsebine in dobre ohranjenosti negovskega fonda ne preseneča, da so ga mariborski arhivisti prepoznali kot izrazito pomembno celoto, zanimivo za širšo javnost. Že leta 2007 so del tega gradiva predstavili na razstavišču Archivum, osrednjem razstavnem prostoru Pokrajinskega arhiva Maribor. Dobro obiskano razstavo je sočasno pospremila publikacija *Gospoščina Negova: izbor gradiva iz fonda za obdobje med letoma 1543–1941* avtorjev Boruta Holcmana in Mojce Horvat.

Štirinajst let pozneje so negovske arhivalije dočakale še ambicioznejšo knjižno predstavitev v obliki samostojne znanstvene monografije Mojce Horvat. Namen tega dela sega občutno dlje od klasičnega popisa, saj veliko podrobneje spregovori o strukturi in vsebini negovskega arhivskega fonda, tako s povzetki in analizami kot prevedenimi prepisi izbranih dokumentov, posebej povednih za preučevanje krajevne zgodovine.

Monografija *Gospostvo Negova, kot ga slikajo arhivski viri* nedvomno pomeni bistveno nadgradnjo do sedaj opravljenega dela. Knjižna objava je – najverjetneje zaradi omejenih finančnih sredstev – izšla v butični nakladi vsega 78 izvodov, vendar je upati, da bo še večji krog občinstva lahko dosegla v elektronski obliki. Za strokovni pregled vsebine sta kot recenzenta poskrbela izkušena kolega dr. Lilijana Žnidaršič Golec in dr. Dejan Zadravec. K očesu prijetni podobi končnega izdelka pripomore uravnoteženo, pregledno oblikovanje preloma, podprtega z dokaj bogatim slikovnim in grafičnim gradivom, od